

## РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

У разі невизнання кредитором права поручителя, передбаченого ч. 1 ст. 559 ЦК України, на припинення зобов'язання за договором поруки таке право підлягає захисту судом за позовом поручителя шляхом визнання його права на підставі п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України.

При цьому звернення особи до суду з позовом про визнання поруки такою, що припинена, на підставі ч. 1 ст. 559 цього Кодексу не є необхідним, проте такі вимоги можуть розглядатися судом, якщо відповідний спір виникне.

Внесення без згоди поручителя змін до кредитного договору про зміну зобов'язання, забезпеченого порукою, зокрема збільшення процентної ставки, що призвело до збільшення обсягу відповідальності як боржника, так і поручителя, є підставою для визнання поруки такою, що припинена

## ПОСТАНОВА

Верховного Суду України від 21 травня 2012 р.

(в и т я з)

У липні 2010 р. відкрите акціонерне товариство Банк «Траст» (далі — ВАТ Банк «Траст»), правонаступником якого є публічне акціонерне товариство Банк «Траст» (далі — ПАТ Банк «Траст»), звернулося до суду з позовом до З. та П. про стягнення заборгованості за кредитними договорами.

Позивач зазначив, що 22 травня 2008 р. та 2 вересня 2008 р. між ВАТ Банк «Траст» і З. укладено кредитні договори, за умовами яких банк надав З. кредити в розмірі 10 тис. доларів США, 6 тис. доларів США та 5 тис. доларів США зі сплатою 21,5 % річних, а З. зобов'язалася повернути кредити і сплатити проценти у строк та на умовах, установлених в указаних договорах згідно з графіком повернення кредиту, зазначеним у додатках № 1 до договорів.

З метою забезпечення виконання зобов'язань за цими кредитними договорами 2 вересня 2008 р. між ним та П. укладено договори поруки, за умовами яких П. поручився перед банком за виконання З. своїх обов'язків.

Пославшись на те, що З. своїх зобов'язань за кредитними договорами не виконує, позивач просив стягнути заборгованість за цими договорами солідарно із З. і П.

У листопаді 2010 р. П. звернувся до суду з позовом до ВАТ Банк «Траст» про визнання поруки такою, що припинена.

Позивач зазначив, що 2 вересня 2008 р. між ВАТ Банк «Траст» і З. укладено кредитні договори, за умовами яких банк надав З. кредити в розмірі 6 тис. доларів США та 5 тис. доларів США зі сплатою 21,5 % річних, а З. зобов'язалася повер-

нути кредити й сплатити проценти в строк і на умовах, установлених цими договорами згідно з графіком повернення кредиту, зазначеним у додатках № 1 до договорів.

З метою забезпечення виконання зобов'язань за цими кредитними договорами 2 вересня 2008 р. між ним та ВАТ Банк «Траст» було укладено договори поруки, за умовами яких він поручився перед банком за виконання З. своїх обов'язків.

22 жовтня 2009 р. додатки № 1 до кредитних договорів викладено в новій редакції, згідно з якою змінено графік погашення кредиту та встановлено реальні процентні ставки в розмірі 26,32 % і 26,43 %, унаслідок чого збільшився розмір щомісячних платежів і загальної суми боргу.

Пославшись на те, що на зміни забезпечених порукою зобов'язань, якими збільшено обсяг відповідальності боржника, а отже і його відповідальності, він згоди не давав, П. просив визнати поруку такою, що припинена.

Печерський районний суд м. Києва рішенням від 3 лютого 2011 р., залишеним без змін ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 17 травня 2011 р., позовні вимоги ПАТ Банк «Траст» задовольнив частково: постановив стягнути із З. на користь ПАТ Банк «Траст» 256 тис. 111 грн заборгованості за кредитними договорами, у задоволенні решти позовних вимог ПАТ Банк «Траст» відмовив; позовні вимоги П. задовольнив: визнав поруку за договорами поруки від 2 вересня 2008 р. такою, що припинена; стягнув із З. на користь ПАТ Банк «Траст» 1 тис. 700 грн судового збору та 120 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи; стягнув із ПАТ Банк «Траст»

на користь П. 869 грн судового збору та 120 грн витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи.

Ухвалою судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 червня 2011 р. у відкритті касаційного провадження відмовлено з підстав, передбачених п. 5 ч. 3 ст. 328 ЦПК.

У заяві про перегляд рішення суду касаційної інстанції ПАТ Банк «Траст» просило скасувати зазначену ухвалу та направити справу на новий розгляд до суду касаційної інстанції, посилаючись на неоднакове застосування судами касаційної інстанції ст. 16, ч. 1 ст. 559 ЦК, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

На обґрунтування заяви надано рішення колегії суддів Верховного Суду України від 1 грудня 2010 р. та постанову Вищого господарського суду України від 29 листопада 2007 р., в яких, на думку заявника, по-іншому застосовано зазначені правові норми.

Колегія суддів судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ ухвалою від 28 листопада 2011 р. поновила ПАТ Банк «Траст» строк для подання заяви про перегляд Верховним Судом України судового рішення; допустила цивільну справу за позовом ВАТ Банк «Траст» до З., П. про стягнення заборгованості за кредитними договорами та за позовом П. до ВАТ Банк «Траст», третя особа — З., про визнання поруки такою, що припинена, до провадження Верховного Суду України в порядку гл. 3 розд. V ЦПК.

Заслухавши суддю-доповідача, перевіrivши за матеріалами справи наведені в заяві ПАТ Банк «Траст» доводи, Верховний Суд України дійшов висновку, що заява не підлягає задоволенню з таких підстав.

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 355 ЦПК заява про перегляд судових рішень у цивільних справах може бути подана з підстав неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах.

Суди встановили, що 2 вересня 2008 р. між ВАТ Банк «Траст» і З. укладено кредитні договори, за умовами яких банк надав З. кредити в розмірі 6 тис. доларів США та 5 тис. доларів США зі сплатою 21,5 % річних, а З. зобов'язалася повернути кредити та сплатити проценти в строк і на умовах, установлених цими договорами згідно з

графіком повернення кредиту, зазначеним у додатках № 1 до договорів.

З метою забезпечення виконання зобов'язань за цими кредитними договорами 2 вересня 2008 р. між ВАТ Банк «Траст» і П. було укладено договори поруки, за умовами яких П. поручився перед банком за виконання З. своїх зобов'язань.

22 жовтня 2009 р. додатки № 1 до кредитних договорів викладено в новій редакції, згідно з якою змінено графік погашення кредиту та встановлено реальні процентні ставки в розмірі 26,32 % та 26,43 %, унаслідок чого збільшився розмір щомісячних платежів і загальної суми боргу.

Задовольняючи позовні вимоги П. про визнання поруки такою, що припинена, суд першої інстанції, з висновками якого погодились апеляційний і касаційний суди, виходив із того, що внаслідок внесення змін до кредитних договорів без згоди поручителя відбулося збільшення обсягу відповідальності останнього, що відповідно до вимог ч. 1 ст. 559 ЦК є підставою для припинення поруки, та дійшов висновку про те, що обраний П. спосіб захисту свого порушеного права відповідає вимогам ст. 16 ЦК.

Разом з тим у наданих як приклад неоднакового застосування судами касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права судових рішеннях містяться висновки про те, що ні законом, ні договором поруки не передбачений такий спосіб захисту цивільних прав та інтересів судом, як визнання договору поруки припиненим; припинення поруки закон пов'язує зі зміною зобов'язання, забезпеченого порукою, а не зміною будь-яких умов кредитного договору.

Отже, виявлено неоднакове застосування судами касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, а саме: ст. 16 ЦК, ч. 1 ст. 559 ЦК.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у застосуванні судами касаційної інстанції зазначених норм матеріального права, Верховний Суд України керується таким.

Відповідно до ст. 3 ЦПК кожна особа має право в порядку, установленому цим Кодексом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів.

Захист цивільних прав — це передбачені законом способи охорони цивільних прав у разі їх порушення чи реальної небезпеки такого порушення.

Особа, права якої порушено, може скористатися не будь-яким, а конкретним способом захисту свого права. Під способами захисту

суб'єктивних цивільних прав розуміють закріплені законом матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких проводиться поновлення (визнання) порушених (оспорюваних) прав та вплив на порушника.

Загальний перелік таких способів захисту цивільних прав та інтересів визначений у ст. 16 ЦК.

Звертаючись до суду з позовом за захистом, П. посплався на невизнання банком його права, передбаченого ч. 1 ст. 559 ЦК, на припинення поруки у зв'язку зі зміною зобов'язання без його згоди, внаслідок чого збільшився обсяг його відповідальності.

Згідно з п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК одним зі способів захисту цивільних прав та інтересів є визнання права, що рівною мірою означає як наявність права, так і його відсутність або її відсутність обов'язків.

Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом (ч. 3 ст. 16 ЦК).

Відповідно до ч. 1 ст. 559 ЦК порука припиняється з припиненням забезпеченого нею зобов'язання, а також у разі зміни зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності.

Зі змісту зазначеної норми вбачається, що до припинення поруки призводять такі зміни умов основного зобов'язання, які призвели або можуть призвести до збільшення обсягу відповідальності поручителя. Таке збільшення відповідальності поручителя внаслідок зміни основного зобов'язання виникає в разі підвищення розміру процентів; відстрочення виконання, що призводить до збільшення періоду, за який нараховуються проценти за користування чужими грошовими коштами; установлення (збільшення розміру) неустойки тощо.

Відповідно до положення ч. 1 ст. 559 ЦК припинення поруки у разі зміни основного зобов'язання без згоди поручителя, внаслідок чого збільшується обсяг його відповідальності, презюмується.

Таким чином, звернення особи до суду з позовом про визнання поруки такою, що припинена, на підставі ч. 1 ст. 559 ЦК не є необхідним, проте

такі вимоги можуть розглядатися судом у разі наявності відповідного спору.

При цьому внесення змін до кредитного договору про зміну зобов'язання, забезпеченого порукою, зокрема збільшення процентної ставки без згоди поручителя, є підставою для визнання поруки такою, що припинена.

Отже, виходячи із загальних засад цивільного законодавства та судочинства, права особи на захист у суді порушених або невизнаних прав, рівності процесуальних прав і обов'язків сторін (статті 3, 12—15, 20 ЦК) слід дійти висновку про те, що в разі невизнання кредитором права поручителя, передбаченого ч. 1 ст. 559 ЦК, на припинення зобов'язання за договором поруки таке право підлягає захисту судом за позовом поручителя шляхом визнання його права на підставі п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК.

У справі, рішення суду касаційної інстанції в якій переглядається, установивши, що внесення змін до кредитних договорів про зміну зобов'язання, забезпеченого порукою, без згоди поручителя, а саме: зміна графіка погашення кредиту та встановлення реальної процентної ставки за користування кредитом, призвело до збільшення обсягу відповідальності поручителя, та застосувавши норми ст. 16, ч. 1 ст. 559 ЦК, суд першої інстанції, з висновками якого погодились апеляційний і касаційний суди, дійшов обґрунтованого висновку про наявність підстав для задоволення позовних вимог про визнання поруки такою, що припинена.

Зазначені висновки відповідають установленним обставинам справи та нормам матеріального права, а доводи заяви ПАТ Банк «Траст» цих висновків не спростовують.

За таких обставин підстав для скасування ухвали судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 червня 2011 р. немає.

Керуючись статтями 355, 360<sup>3</sup>, 360<sup>5</sup> ЦПК, Верховний Суд України у задоволенні заяви ПАТ Банк «Траст» про перегляд Верховним Судом України ухвали судді Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 29 червня 2011 р. відмовив.